

„Csak egy közönséges olvasó vagyok”

Csáth Géza lányával, Olgával Elek Szilvia beszélget

A tragédia idején – szülei halálakor – a kis Brenner Olga néhány hónapos volt. Hányattatott gyermekkorra és az előtte sokáig eltitkolt sötét múlt ellenére derűs, harmonikus, édesapja emlékét távoli objektivitással szemlélő ember lett belőle. A ma kilencvenéves Brenner-Csáth Olga mindig is kerülte a nyilvánosságot. Bár ő is egész életét – zongoratanárnőként – a művészetnek áldozta, a nagy író leányaként mégsem szívesen mutatkozik. Ritkán beszél magáról, kevés interjúi közül a leghosszabbat és legkimerítőbbet tizenkét évvel ezelőtt adta a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársának. Akkor hosszasan és részletesen mesélt családjáról, gyermek- és ifjúkori éveiről, ezért most, amikor készülő Csáth-számunk és a közelgő évforduló okán ismét felkerestük őt otthonában, olyan kérdéseket intéztünk hozzá, amelyeket eddig még nem tettünk fel neki. Az alábbiakban beszélgetésünk egy-egy részletét közöljük.

Elek Szilvia: – *Jól tudom, hogy Olga nénit Csáth Olgának hívták, vagyis nem a Brenner nevet viselte lánykorában?*

Csáth Olga: – Igen, volt egy hivatalos magyarosítás.

– *Mikortól?*

– Elég régen tulajdonképpen, akkor még nem is azért, hogy Csáth legyen, hanem azért, hogy a német nevektől szabaduljunk.

– *Ez 1945 után történt, vagy még azelőtt?*

– Nem, utána.

– *Tehát addig Brenner Olga néven tetszett szerepelni. A Csáth név valójában honnan származik? És miért Géza?*

– Csáthot az apám találta ki. A Gézáról meg fogalmam sincs, jól illet, szépen hangzik

– *Gondolom, szét akarta választani az orvosi szakmát és a művészi pályát. Talán ezért talált ki másik nevet.*

– Nem is tudom, hogy előbb született-e a Csáth, mint az orvosi diploma. Brenner néven nem írt ő irodalmi dolgot.

– *És a bátyja, Dezső, miért lett Jász?*

– Hát, ő is kicsit pancsolt az irodalom körül. Újságcikkeket írogatott, van egy pár novellája Jász Dezső néven.

– *Szándékosan nem akarta felvenni a Csáth nevet?*

– Gondolom, igen, meg talán nem is kapott volna szabad utat Csáth Gézától, hiszen két testvér ugyanarra... Nem, ez a téma nem jött szóba soha, nem hallottam erről a családban.

– *Dezső bácsi Olga néni nagybátyja volt, aki felnevelte, felneveltette Olga nénit. Őt a kollégák, családtagok hogyan szólították? Brenner Dezsőnek?*

– Igen, mindig. Egyébként neki nagyon kevés megjelent írása volt. Nagyon hamar áttért ő a patikárius

mesterségre, és akkor már nem alkotott.

– *Ha jól emlékszem, ő is úrt zenekritikát...*

– Talán a kezdeti időkben.

– *Olga néni mennyi idős volt, amikor megtudta, mi történt a szüleivel?*

– Hát, tudja, én zárdában voltam neveltetésben, és ott mindenfélét sutogtak. Ilyen szóbeszédéből hallottam először róla, de nem fogtam fel valószínűleg ennek a súlyát és kiejtettem a memóriámból. A családban nem beszéltek erről. A nagyapám rosszalotta egészében véve – úgy hiszem – a fiataloknak ezt a modernkedését. Mármint Csáth és Dezső is egy húron pendült, csak hát Dezsőnek nem volt olyan alkotói vénája, mint Csáth Gézának.

– *Beszéljünk édesapja naplójáról. Hogyan szerzett róluk tudomást?*

– A férjem leutazott '56 után rögtön Újvidékre, hogy a hagyatékat feldolgozza. És meg is tette. Kosztolányi Mariska volt az, aki az összehányt dolgokat felhozta egy nagy bőröndben, és rendezte. Jász Dezső például akkor nagyon bedolgozott, különböző témák szerint csomagolta össze az anyagot, és ezt adtuk mi le a Széchényi könyvtárba.

– *De ebben benne voltak a naplók?*

– Nem, arra Dévavári Zoltán tette rá a kezét, és nem is engedett beletekinteni. Most már a feleségéé mind.

– *Olga néni nem is tudott ezekről a naplókról?*

– Nem, nem tudtam. Amikor 1988-ban kiadták, akkor szereztem tudomást róla.

– *És amikor először olvasta a naplót, mit szólt hozzá?*

– Én utólag tudtam meg, mikor már sokan ismerték. Az ember lassan beletörődik... Nem lehet kapálózni,

hogy azért, mert nem tetszik, ne jelenjen meg.

– *Elég megdöbbenő a szöveg.*

– Hát igen, ez volt a cél.

– *Az igazi nagy műveket mikor olvasta?*

– Ó, én már '45 előtt gépeltem másolatokat. Nem is tudom, egyik gépelésből ment át a másikba. Ezek nem voltak még kiadva.

– *Amikor ezekkel találkozott, egyértelmű volt az Ön számára, hogy ezek milyen nagy művek?*

– Hát, hogy micsoda nagyok, az nem. Csupán annyi, hogy '45 előtt Bóka Csáth novelláiból írta a szakdolgozatát. Ez volt az első eset, amikor Csáth a nagy ismeretlenségből előjött. De ez is csak egy szakdolgozat volt, vagyis tulajdonképpen nem nyilvános. Csáthot én ugyanúgy olvastam a családban, mint minden mást, de ő tabu téma volt nálunk, ki sem ejtettük a nevét, még a nagyapám sem, aki pedig nagyon hozzáértő volt, zongorázott, fordított. Még öelötte sem lehetett ilyenről beszélni.

– *És a fia tehetségéről ő vajon mit gondolt? Tisztában volt ezzel?*

– Nem, nem.

– *Mára Csáth már méltó helyen áll az irodalomtörténetben, a nagyok között.*

– Igen, bár én úgy találom, hogy kezdetben túlzottan felfuttatták. Fel volt fújva. Annak idején rengeteg kötetben, szinte hetente jött ki sorozatban, más-más kiadásban. Akkor ez jó üzlet volt.

– *Beszéltünk már a novellista Csáthról, a naplóíró Csáthról, de talán térjünk most át a zeneszerző Csáthra. A kéziratok között nagyon sok dal van. Ezeket kabarékban adták elő. Hallott ezekből?*

– Nem, előadást nem, csak amit megírtak róla. Nagy Endre kabaréjával

ban. Ez a tízes, húszas években lehetett. Aztán a negyvenes évek után ezek már nem nagyon hangzottak el.

– *Nemrég került a kezembe egy levél, amit Csáth Weiner Leónak írt.*

– Nagyon jó barátságban voltak. De én sajnos nem ismertem már őt.

– *Érdekes, ahogyan Csáth kritizálja Weiner zenedarabjait; például egy hegedű-zongora szonátáját tételenként elemzi egyik levelében.*

– Ez nem azt jelenti, hogy nem tetszett neki, ő Weinert mindig kedvelte. Bartók, Kodály, Weiner valahogy kicsit össze voltak mindig kötve nála.

– *Nagyon korán felismerte Bartók jelentőségét.*

– Igen, amikor Bartókot még kifütyülték, ő már tudta, mekkora zeneszerzőről van szó. Hivatásos zenekritikus is volt tulajdonképpen, a Nyugatban rendszeresen írt zenekritikát. 1908-ban jelent meg az első szám, és ebben az évben már Csáthnak is jelent meg benne zenekritikája. Persze nem volt akkor még mélységesen szakszerű mindegyik, voltak közöttük amatőr dolgok is.

– *Tudjuk, felvételizett a Zeneakadémiaira is.*

– Magától tanult ő, jól játszott ösztönösen, de nem volt ez egy profi munka, nem vették fel.

– *Erről mit tetszik tudni, úgy hallottam, a felvételire elvitte egy saját darabját.*

– Hű, az nagy baj lehetett, az szemtelenség, nem fogadták azt el. Ha Bach mellé odatesz egy Csáthot is, azért az szemtelenség.

– *Ez is közrejátszhatott abban, hogy nem vették fel?*

– Valószínű, meg talán a fellépése sem volt valami szerény, gondolom. Ezt rossz néven veszik a Zeneakadémián. Nem egy tudományos szakág ez. Lehet, hogy ilyesmikkel is elfűrészelte magát.

– *Nem volt állandó tanára?*

– Nem, azt hiszem, nem. Nagypapa jól zongorázott, de nem hegedűs volt.

– *Az elmúlt években egyre több film vagy színpadi alkotás foglalkozik Csáthtal. Az Ópium, A Wittman fiúk, A varázsló álma, a Morfium, csak hogy néhányat említsek. Mit gondolt ezekről?*

– Nem tudom, én mindig azt nézem, hogy őszintén közel áll-e a rendező ehhez az egészhez, vagy csak be akarja dobni. Én vagyok a laikus, többszörös laikus az egészben, nem tudok szakszerűen hozzászólni.

– *Tetszik tudni, hogy érettségi tétel már Csáth Géza?*

– Igazán? Az irodalomórákon – az unokámtól tudom – őt mint a morfinista íróat aposztrofálták.

– *Az biztos, hogy egyedülálló módon tudta megírni az önpusztítás folyamatát. Úgy, ahogy eddig talán senki más.*

– Igen, profi módon közelített hozzá. Magyar nyelven talán nem is volt előtte ilyen.

– *Arról mit lehet tudni, hogy Csáth milyen nyelveket beszélt?*

– Hát, talán semmilyen.

– *Kosztolányi írja egy helyen, hogy nem beszélt nyelveket.*

– A franciát szerette, de inkább csak felvágott vele.

– *Vajon Puccinival milyen nyelven levelezett?*

– Igen, volt egy Puccini-tanulmánya is, és kapott köszönő képeslapot is tőle. De hogy milyen nyelven... Puccini olaszul írta meg a lapját Csáthnak...

– *A zenei írásokat mikor olvasta?*

– Az úgy történt, hogy '45 után nem sokkal megkapta Járdányi Pál a feladatot, hogy szedjen ki a Nyugatból

zenei cikkeket Nagy elragadtatással végezte ezt el, és akkor kerültek napvilágra Csáth zenei írásai. Járdányi írt egy nagyon szép méltató cikket, aztán a zenetörténész Demény is. Ebből született aztán az *Éjszakai esztétizálás*. Én is akkor ismertem meg ezeket az írásokat.

- *Ha Csáth munkáit kellene rangsorolni, hogyan tenné?*

- Hát, ki tudnám válogatni azt a nyolcat-tízet, ami igazán egyedülálló.

- *Melyek lennének ezek?*

- Van egy pár telitalálat, mint novella. Mint például *A kút*, ami nagyon

tetszik. Aztán *A tor* című. Nagyon tetszik, egyszerű és nincsen benne semmi keresettség. Nem mindegyik ilyen. De *A kút* nagyszerű, ahogy az izgalmat fokozza, és nem is mesterkél. *A béka* vagy *A fekete csend* – az ilyeneket nem szeretem. Én azokat szeretem, amik még logikusak. Vagy mondjuk: *A Kálvin téren*. A többit nem érzem valószínűsnek, de persze egy pszichiáter máshogy látja ezeket, én csak egy közönséges olvasó vagyok.

A beszélgetés

2009. augusztus 3-án készült.

VLADÁR CSABA
OLGA NÉNI PORTRÉJA